

Ֆ. ԲՈՒՉԱՆՅԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՆԱՋԱՆՅԱՆԻ ԱԶԳԱԴԱԿ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ¹

ամուլում տպագրված հաղորդումներից երևում է, որ վերջերս հայ կաթոլիկ կարդինալ Աղաջանյանը վրդովեցուցիչ ելույթներ է ունենում մեր Հայրենիքի և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի ցեմ: Ես հայ կաթոլիկ հավատացյալ եմ, մեծացել և դաստիարակվել եմ կաթոլիկ հայրենասեր շրջապատում և իբր այդպիսին, նողկանքով եմ ընդունում հայ կաթոլիկ կարդինալի հայրենադավ հակաքրիստոնեական ելույթները: Ես հավատացած եմ, որ հայ կաթոլիկի հասարակության հազարավոր այլ անդամներ ևս, ինձ նման չեն բաժանում նորելուկ կարդինալի հայրենադավ գաղափարները: Մենք մեր անցած պատմական կենսափորձի հիման վրա դատապարտում ենք հրապարակով Աղաջանյանի ողջ ազգակործան գործունեությունը:

Ես հայ կաթոլիկ եմ, սիրում եմ իմ Հայրենիքն ու իմ հաղաղատ ժողովուրդը: Հայ կաթոլիկի հասարակությունը ևս իր խորքում հայրենասեր է. նա մեծացել է Մխիթար Սեբաստացու, Արսեն Բաղրատունու, Ալիշանի, Մկրտիչ Պեշկևիթյանի հայրենասիրական շնչով և ազգային տրադիցիաներով: Մենք՝ հայ կաթոլիկներս, սրտի ինչպիսի՝ հուզմունքով երգում էինք մեր ման-

կության օրերին հայ ժողովրդի միության սրտառուլ երգը.

«... Տուր ինձ քո ձեռն, եղբայր եմք մեք,
Որ մրրկաւ էինք գատուած...
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն...»:

Մեր կարդինալներն ու գերապայծառներն են եղել, որ միշտ իրենց նեղ հասարական շահերի համար լարել են հայը հայու դեմ, եղբայրն եղբոր դեմ: Աղաջանյաններն են եղել, որ միշտ նույն ազգի հարազատների մեջ որոմ են ցանել, 30 արծաթի փոխարեն մատնել և ուրացել իրենց Հայրենիքն ու ազգը, որը ծնունդ է տվել նրանց, և հանուն տխուր փառասիրությունների վաճառել ազգային սրբություններն ու անունը: Այժմ պարզ է, որ Աղաջանյանը իբր կանխավճար ստացել է իր կարդինալական ծիրանին՝ պառակտելու մեր ժողովուրդը պատմական այս օրերին, երբ ավելի քան երեք անհրաժեշտ է մեզ՝ հայ կաթոլիկներին միանալ հայության մայր զանգվածին հետ, որից բաժանվել ենք մենք:

Կրոնն ու դավանանքը, ժողովուրդն ու Հայրենիքը երկու տարբեր հասկացողություններ են: Մեր ժողովրդի մեջ կարող են լինել և արդարև կան տարբեր կրոնական, քաղաքական հայացքների տեղ մարդիկ, բայց նրանք չեն դադարում նույն ժողովրդի զավակները լինելուց: Մենք հայ կաթոլիկ ենք դավանանքով, այսքան միայն, բայց հայ ենք ազգությամբ, և ոչ թե «ֆրանկոններ կամ լեանկիոններ: Աղաջանյանը ընթանում է միջնադարյան մեթոդով, ինկվիզիցիայի գաղափարով, Զամչյանների, Հասունյանների օրինակով: Բայց անմտություն է կրկնել անց-

1. Հոդվածագիր Ֆ. Բուշանյանն առանձին նամակով դիմել է մեր խմբագրությանը, խնդրելով թույլ տալ ամսագրում տեղավորել իր ներկա հոդվածը: Խմբագրությունը տալիս է նրան այդ հնարավորությունը, սակայն, միաժամանակ, անհրաժեշտ է գտել որոշ վերավերական որակման և սուր արտահայտություններ հայադավ կարդինալի հասցեին, գրական էտիկայից ելնելով, կրճատել:— ԽՄԲ.

յալի սխալները: Եվ այդ բոլորը հանուն ինչի... Հայ Առաքելական Մայր Եկեղեցին հին է և արքայան առաքելական, որքան կաթոլիկ Եկեղեցին: Հայ ժողովուրդը, մեր ժողովուրդը, ավելի հին, կուստուրական ազգ է, քան կաթոլիկ մի որևէ ժողովուրդ: Սրանք են պատմական փաստերը: Մենք հայ կաթոլիկներս ենք բաժանվել Մայր Եկեղեցուց և հայության մեծամասնությունից: Արմատը հայությունն է, իսկ մենք ճշակոտոր տերևներ ենք: Այս է իրողությունը: Ուրեմն ինչում է բանը, որ Աղաջանյանը, մաշած ճանապարհներով, կոչ է անում հայությանը գնալ Վատիկան, մտնել պապի փարախը: Գնացածներս ի՞նչ ենք հասկացել կամ շահել: Մայր Եկեղեցում կարողացված ավետարանն ու քարոզված Քրիստոսը ինչո՞ւ են տարբեր մյուս եկեղեցիների ավետարանից ու Քրիստոսից: Հերիք է որ մեր ժողովրդին պառակտեն կրոնական սնամեղ և հակաքրիստոնեական դոգմաներով: Մեր գերապայծառները ցանկանում են մեզ դարձնել անորոշ տիպի մարդիկ, կրոնական կենսությունը, կրոնական կոսմոպոլիտներ:

Կար ժամանակ, երբ մեր կաթոլիկն հավատը շահագործում էին մեր գերապայծառները իրենց վերացական խոստումներով և դադափարներով: Մեր գլխով անցած դառն փորձառությունները մեր աչքերն ևս բաց արին և այլևս ոչ ոք մեզ խաբել չի կարող: Մենք այլևս կուրորեն չենք կարող ընդունել Նորին Սրբազնության հայրենազավ գործունեությունը: Մենք թույլ չենք տա, որ մեր անունից կարդինալը արյունոտ ձեռքեր սեղմի: Միյոնումալոր զոհերի արյունը կբողբի մեր դեմ, եթե մենք լռենք: Ես կաթոլիկ հոգևորականների շատ խրժողությունների ականատես եղած եմ և հիասթափված: Վերցնենք, օրինակ, մեր նոտորըրի հայ կաթոլիկ համայնքը, որի հետ, զուգե, պատմաբաններին քչերն են ծանոթ: Մեր այդ երկիրն Հ. Էփրիկյանն իր «Բնաշխարհիկ բառարան»ի էջ 200-ում «Պղտիկ Հոռոմ» է կոչել, մի երկիր, որտեղ կաթոլիկների համար ասում էին՝ «Մեզմալա, մեր ազգին ա»: Եզվիտ կրոնական դաստիարակների պատճառով, «Ֆրանկ» անունն, ինչպես ուրիշ տեղեր, նույնպես մեզ մոտ ընդհանուր էր դարձել: Սակայն հիշենք, թե այս պղտիկ Հոռոմի հանդեպ մեծ Հոռոմ ի՞նչ պաշտպանության միջոցներ ձեռք առավ Համաշխարհային առաջին պատերազմի ժամանակ: Պիոս 10-րդը հավակալ կոտորածների ժամանակ լուռ մնաց, հանգիստ թողեց, որ կոտորվեն և կոտորածից մեն տարի հետո միայն ձեռք համար դիմեց Հիդդենբուրգին և խնդրեց դադարեցնել կոտորածը,

և այդ այն ժամանակ, երբ Արևմտյան Հայաստանում ոչ մի հայ չէր մնացել, իսկ նրա դիմումին դիվանագիտական աշխարհում կարևորություն իսկ չտրվեց: Իսկ այսօր ծիրանավորն ամբողջ հայությանը կոչ է անում՝ «Դեպի Վատիկան»: Այստեղ արժե մեր Տարոնի առածը հիշելու թե՛ «Իրին գլուխը կապել չի կյանա, գնացած ա հարսնետուն, հարսին գլուխն կապա»:

Դուրս գանք մասնավորից ընդհանուրին և շոռանալու համար նորից կրկնենք հանրաժանոթ փաստեր, որովհետև էլի մեր առածը ասում է՝ «Անցուկս մոռցուկս կըլլա»: 1908 թվին, երբ Աղաջանյան հաղարավոր հայեր և մանուկներ կոտորվեցին, ծիրանավորի սիրած արևմտա-եվրոպական կառավարությունների դեսպանները հեռագրով հանգիստ դիտում էին կոտորածը որպես թատերաբեմի, մինչդեռ սխալմամբ սպանված երկու անգլիական միսիոնարների համար որքան բողոքներ ներկայացրեց Անգլիան Բարձրագույն Դուռնը, մինչև որ փոխարենը վարձատրվեց... Հիշում եմ՝ այդ օրերի մեր Վենեսուելյան Միսիոնարյանների «Գեղունի» զետեղած էր էնվերի մեծածավալ լուսանկարը և նրա թյուրբերեն ինքնագիր ձեռագիրը...

Ինձ համար աստվածաբանորեն մի բան հանելուկ է մնում. քրիստոնեությունը և պատերազմը ի՞նչպես կարող են իրարու հետ հաշտվել, սեր և խաղաղություն ավետարանողի հետևողը ինչպե՞ս է վերլուծում այս խնդիրը: Եթե ծիրանավորի փախալից ձեռք կառավարություններն այսօր կոտորում են անմեղ կորեացիներին և միաժամանակ նույն կառավարությունների ներկայացուցիչները քրիստոնեական քարոզ կարդում — դա մի՞թե քրիստոնեություն է: Եթե կարդինալ Աղաջանյանը պատերազմ է հրահրում իրական կյանքում, իսկ Եկեղեցում զգեստավորվում ծիսակատարության — մի՞թե դա քրիստոնեություն է:

Տողերիս գրողը հայրենական պատերազմի տարիներին ականատես եղել է գերմանական Ֆաշիստների խժժություններին, նրանց ոտնձգություններին, ծեծին, բռնաբարություններին, կողոպուտներին, սպանություններին — նրանք հակաքրիստոնեական պախարակելի վերաբերմունք էին ցույց տալիս Սովետական բազմազգ ժողովուրդներին նկատմամբ:

Այդ տարիներին մենք դարմանքով և ամոթով իմացանք, որ Վատիկանի կրոնավոր վարդապետները, Ֆաշիստների հետ դիմված, մինչև Խարկով և Կուրսկ քաղաքներն էին եկել: Եվ սրանց մեջ գտնվում էր

հայ կոթողիկ մի վարդապետ՝ տեր Պետրոս Ալաջաջյան (ախալցխացի) սպայի հագուստով: Իսկ կապույինները, իրենց տարազով, տներում պատարագ էին անում և քարոզներ խոսում ու պատերազմ հրահրում: Այսօր այլևս ինչո՞ւ զարմանալ Վատիկանի ավագ կարդինալի արածների վրա:

Թերթերից իմացանք նաև, որ Նորին Սրբազնությունն էջմիածնի և Մայր Եկեղեցու դեմ ևս դուրս է եկել պայքարի: Բայց այս մեկ արարքը կաթոլիկ կղերի հասարակ պատարագամատույցն է եղել դարերով: Պատմության քիչ թե շատ տեղյակ մարդը արդեն գիտե նախորդ դարերի անցքերը, առանձնապես 16-րդ դարի կեսին Լվովում: Սրանք արդեն ամենօրյա «տեր ողորմյա» են դարձած: Ուզում եմ հիշատակել հայ կաթոլիկ կղերականների նեղհոգի վերաբերմունքը դեպի Մայր Եկեղեցու հետևող հավատացյալները:

Ես հիշում եմ մեր խոտորջրում մի հայ առաքելական մարդու, որ գործով եկել էր խոտորջուր և պատահական մահացավ: Էջմիածնի պատկանող հայն իրավունք չունեի կաթոլիկ հայի գերեզմանոցը թաղվելու: Տեղական կաթոլիկ վարդապետները թույլ չտվին նրան թաղելու գերեզմանոցում, մինչև որ երիտասարդներից մի քանիսը դուրս եկան, կռվեցին և դատապարտեցին կղերականներին այս տմարդի վերաբերմունքի համար, և ննչեցյալին տարան թաղեցին կաթոլիկ գերեզմանոցում: «Ձո՞րն ասեմ կամ զո՞րն խոստովանիմ»: Սրանք ո՞ւմ ցանած ատելության սերմերն են, այս ո՞ւմ դաստիարակություն է. ո՞չ ապաքեն՝ Հոռմի: Ինչո՞ւ այժմ զարմանալ Հոռմի ավագ կարդինալի էջմիածնի նկատմամբ ցույց տված վերաբերմունքի համար, մի՞թե նորություն է: Մի՞թե մեզ հայտնի չեն մեր հայ կաթոլիկ կղերականներից ոմանց հայրենադավ արարքները: Մի՞թե չգիտենք և չտեսա՞նք Հայր Ներսես Ափրիյանի բանասիրական մատենագրական դիմադրով կաթոլիկություն տարածելու փորձերը Մայր Հայրենիքում: Հիշում եմ ակամա Միքայել Նալբանդյանի այն խոսքը, թե՝ «Հին Մխիթարյանները կաթոլիկությունն դիմակ արած, հայոց գրականություն էին տարածում, իսկ մեր օրերի Մխիթարյանները գրականությունը դիմակ արած, կաթոլիկություն են տարածում...»:

Մենք գիտենք, որ ժիրանավորի ամեն մեկ կրոնական շարժման տակ քաղաքականություն է խոսողը: Դարերի փորձառություններ շատ բան է սովորեցրել հայ ժողո-

վրդին, այնպես որ, ժիրանավորի արած բոլոր շարժումներն ավելորդ են, բոլոր բանակոխվածքն՝ օղալին, չկան այլևս նրան հավատացող միամիտներ: Լավ չէ՞ր լինի, որ այդ բոլոր բաներից հրաժարվե՞ր կարդինալը և, որպես կրոնականի, խաղաղասիրական և մարդասիրական գործերով պարպեր, և պատմության մեջ չթողներ այնպիսի սև բծեր, որոնց համար այսօր աշխարհի ամեն կողմից թուր ու մուր են թափվում:

Հայ կոթողիկ կղերականի համար ինչքան ամոթաբեր էր հայ առաքելական կրոնավոր եղբայրներից մեկի ժիրանավորին ուղղած պատասխան գրվածքում բերած խոսքը. «Ուն բիդթի դին բիդթի»՝ այլուրն վերջացավ հավատը վերջացավ: Գործը հասել է այնտեղ, որ կաթոլիկ աստվածաբանությունն այլուրի կապված է արդեն: Լավ չէ՞ր լինի, որ հետադարձ մի ակնարկ ձգեինք պատմության անցքերի վրա: Մեզ հայտնի է, որ այդպիսի պայքարները նոր չեն մեր իրականության մեջ: Կաթոլիկ կղերի բոլոր ջանքերը, զբրվածքները ի՞նչ արդյունք տվին, քանի՞ հոգի միացան Հոռմի հետ: Ընդհակառակը, մեզանից խմբերով գնացին դեպի էջմիածին, գնացին շատ մեծ և ուսյալ մարդիկ, ինչպիսիք են՝ Օրմանյանները, Գալֆայան եղբայրները, Ալվազովսկիները, Սալաթյանները, իսկ մենք մի օրինակ ունեցա՞նք գեթ Հայ Կաթոլիկ Եկեղեցվո մեջ էջմիածնից վերադարձած մի եպիսկոպոս կամ մի վարդապետ, թեկուզ մի հասարակ քահանա:

Կարդինալ Աղաջանյանը իր բոլոր շրջաբերականների մեջ ճգնում է նկարագրել հայության անցյալը որպես մի և կաթողիկե, մանավանդ 5-րդ դարը, մական այդ դարու արյունոտ անցքերի մեջ Հազկերտի ոտնձգությունների դեմ ապստամբած ժողովուրդը ինչո՞ւ չի դիմել Հոռմին, մի թուղթ էլ ինչո՞ւ չի գրել Պետրոսի աթոռին, խորհուրդ չի հարցրել: Չկա այդպիսի բան: Պատմական փաստերը չպիտի կեղծել: Իսկ պատմական փաստերը մեզ ասում են, որ մինչև 5-րդ դարը համարյա եկեղեցիների մեջ մեծ և պղտիկ չկար, բոլորն էլ Ընդհանրական Եկեղեցի էին և իրարու հետ հաշտ և լավբանական հարաբերության մեջ: Սական հետաքալում նեղմիտ կղերականների եսասիրությունը և նորանոր վարդապետությունների առաջ գալը պատճառ դարձան պառակտման և իրար դեմ պայքարելու: Իշխանական հիվանդուտ քաղաքականություն վարեցին առանձնապես Հոռմի պապերը:

Այստեղ տեղին է հիշել Տիրոջ հանդիմանական խոսքը մարդկանց՝ Եսայի մարգարեի բերանով. «Վասն ձեր անուն իմ հանապազ հայհոյի ի մէջ հեթանոսաց» (Եսայի, ՄԲ 5):

Բարձրաստիճան ծիրանավոր Աղաջանյանը փոխանակ անցյալի մեղքերը քաղելու, նախկին մեղքերի վրա նոր մեղքեր է ավելացնում: Մենք չգիտենք, ծիրանավորին արդո՞ք հայտնի են Եսայի մարգարեի հետևյալ խոսքերը. «Եւ ձուկացին դստերս իրեանց ի խոփս, եւ զսուսինս իրեանց ի մանգաղս. ոչ առնուցու ազգ յազգի վերայ սուր, և ոչ ևս ոռանիցին տալ պատերազմ» (Եսայի, Բ 4): Ի՞նչ է կարծում նա, ո՞ւմ համար են ասված այս խոսքերը, ո՞վքեր սուրբերը խոփ պիտի դարձնեն և սվինները մանգաղ, ազգերը իրարու հանդեպ սուր չպիտի բարձրացնեն և պատերազմ չպիտի անեն:

Որպես հավատացյալ մարդ, ես սարսափելով մտածում եմ՝ թե Աստծու արդար դատաստանի առաջ ի՞նչ պիտի պատասխանե ծիրանավորը, մի՞թե հաղարավոր մանուկների և մայրերի աղաղակը չպիտի բարձրանա երկինք:

Պարզ է, որ Աղաջանյաններին և նմաններին չի հաջողվի հասնել իրենց մոլթ նպատակներին: Արտասահմանի մեր արենակից հայ եղբայրները շատ վաղ են հասկացել, որ մեր օրերի լարված միջազգային իրադրության պատճառը Աղաջանյանների երկըրպագած ռազմամուլների ազդեհիվ քաղաքականությունն է: Դրա համար էլ արտասահմանի ողջ հայությունը, ինչպես Մայր Հայրենիքի ամբողջ ժողովուրդը, վրդովմունքով են նայում Աղաջանյանի գործունեության վրա: Նրանց արդարացի վրդովմունքը բաժանում է նաև հայ կաթոլիկ հասարակությանը, որն իր բոլոր սրտով դատապարտում է և՛ Աղաջանյանին և՛ նրա հակահայ-

կական խմբին տուն տվող Վատիկանին: Մենք սպասում էինք, որ Աղաջանյանի բերնից, իբրև եկեղեցու սպասավորի բերնից, հնչեն լուկ սիրո, համերաշխության խոսքեր և ո՛չ թե պատերազմի հրձիգների արյունն ու խուլերան: Աղաջանյանը խայտառակել է ո՛չ միայն իրեն, այլ նաև Կաթոլիկ եկեղեցին, մեր սուրբ հավատը՝ «Վասն ձեր անուն իմ հանապազ հայհոյի»:

Մենք՝ հայ կաթոլիկներս պահանջում ենք, որ արանից հետո Աղաջանյանը հայ կաթոլիկ հասարակության անունով հայտարարություն չանի: Արտասահմանում ամեն մի հայ, լինի նա կաթոլիկ կամ ոչ, համակրանքով է նայում իր Սովետական Հայաստանին, և առանց դավանանքի խտրության, հակառակ Աղաջանյանների, է՛լ ավելի համախմբվում իր Հայրենիքի և իր Մայր եկեղեցու շուրջ: Իզուր է ճգնում և իր կաշվից դուրս փալիս Աղաջանյանը հակառակը պնդելու համար: Միյուրեքում խայտառակաբար տապալված պետք է համարել հակահայկական պրոպագանդան, որը մղում է Աղաջանյանը:

Անե՛ծք այն մոլթ ուժերին, որոնք այս ճակատագրական ժամանակաշրջանում հայ ժողովրդի մեջ անհամերաշխություն, ատելություն են քարոզում:

Վասակները արդարանալիք չունեն ո՛չ իրենց ժողովրդի առաջ, ո՛չ էլ պատմության դատաստանի առաջ:

Կարդինալ Աղաջանյանը հաշիվ ունի տալիք հետագա հայ սերունդներին, և հոգի ունի տալիք Աստծուն: Հայ կաթոլիկե հայրենասեր հասարակությունը իր միջից, իբր թարախակալած վերքի, կտրում դուրս է գցում Աղաջանյաններին. «Անդ եղիցի լալ և կրճել ատամանց...»:

Ահա՛ տխուր վախճանը ազգադավ Վասակների:

